

Rakurs

Akif Musayev

Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyinin
Vergi siyasəti və strateji araşdırmalar
Baş İdarəsinin rəisi

Kütləvi nəzarətdən imtina... nəzarətin keyfiyyətini artırır, vergi ödəyicilərinə inzibatçılıq təzyiqini azaldır

Bazar iqtisadiyyatı inkişaf etmiş dövlətlərin həyata keçirdiyi vergi siyasəti, əsasən, ölkə iqtisadiyyatının inkişafına müsbət təsir göstərən dəyişikliklərin stimullaşdırılmasına, sahibkarlıq subyektlərinin vergi yükünün davamlı olaraq aşağı salınmasına və vergi inzibatçılığının keyfiyyətinin artırılmasına yönəldilir.

İstənilən vergi sistemində vergi inzibatçılığının əsasını vergi nəzarəti təşkil edir. Vergi nəzarəti tədbirlərinin vergilərin tam və vaxtında dövlət büdcəsinə daxil olmasında, vergi ödəyiciləri arasında yüksək vergi intizamının yaradılmasında və onların vergi qanunvericiliyinin tətbiqi sahəsində bilgilərinin artırılmasında böyük rolu vardır. Beynəlxalq təcrübədə vergi ödəyicilərinin obyektlərində həyata keçirilən vergi nəzarətinin əsas və ən səmərəli metodları səyyar və operativ yoxlamalar hesab olunur. Səyyar vergi yoxlamalarının keçirilməsində əsas məqsəd vergi qanunvericiliyinin tətbiqi zamanı vergi ödəyicisinin yol verdiyi pozuntu hallarının aşkar edilərək aradan qaldırılması, vergi qanunvericiliyinin pozulması hallarının qarşısının alınması üçün qabaqlayıcı tədbirlərin görülməsidir. Vergi yoxlamaları təkcə dövlətin deyil, həm də vergi ödəyicilərinin qanuni maraqlarının qorunmasını təmin edir. O da qeyd olunmalıdır ki, istənilən səyyar vergi yoxlaması vergi ödəyicisinin fəaliyyət prosesinə vergi orqanlarının müdaxilə etməsi deməkdir. Bu zaman, təbii ki, vergi orqanı tərəfindən müəyyən inzibatçılıq xərcləri çəkilir, vergi ödəyiciləri isə vergi orqanlarının təzyiqinə məruz qalırlar. Vergi ödəyicisinin fəaliyyətinə müdaxilə o zaman səmərəli sayıla bilər ki, səyyar vergi yoxlaması qanunvericiliyin tələblərini pozan vergi ödəyicilərinin fəaliyyətini əhatə etmiş olsun. Heç bir qanun pozuntusu olmayan intizamlı vergi ödəyicisində səyyar vergi yoxlamasının aparılması vergi inzibatçılığının səmərəliliyi baxımından məqsədmüvafiq sayıla bilməz. Adətən, qanunvericilikdə növbəti səyyar vergi yoxlamaları ilə bağlı məhdudiyyət onun ildə bir dəfədən çox olmamaqla keçirilməsi şərti ilə məhdudlaşdırılır (Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinə əsasən, növbəti səyyar vergi yoxlaması ildə bir dəfədən çox olmamaqla aparılır). Bundan əlavə, növbədənkənar səyyar vergi yoxlamalarının keçirilməsi hallarının qanunvericilikdə nəzərdə tutulmasına baxmayaraq, belə yoxlamanın keçirilməsi bəradə qərarın qəbul edilib-edilməməsi də vergi orqanlarının səlahiyyətinə aid edilir. Göründüyü kimi, səyyar vergi yoxlamalarının təyin edilməsi vergi orqanlarının səlahiyyətlərinə aid edilməklə yoxlanılacaq vergi ödəyicilərinin obyektiv seçimi üçün imkanlar yaradır.

Səmərəsiz səyyar vergi yoxlamalarının aradan qaldırılması üçün vergi yoxlamaları həyata keçirən obyektlərin düzgün seçimi olmalıdır. Ümumiyyətlə, səyyar vergi yoxlamasının təyin olunması açıq proses olmaqla, onun yerinə yetirilməsi nəticəsində yoxlanılacaq vergi ödəyicisinin vergidən yayınma riskinin kriteriyaları əsasında düzgün seçilməsi təmin olunmalıdır. Seçim zamanı vergi ödəyiciləri barədə vergi orqanlarında olan, o cümlədən digər mənbələrdən əldə edilən məlumatlar ətraflı təhlil edilməli və onların əsasında riskli vergi ödəyiciləri müəyyən olunmalıdır. Beləliklə, səyyar vergi yoxlamaları elə planlaşdırılmalıdır ki, onun tətbiqi vergi ödəyicilərində vergi qanunvericiliyinin tələblərinə riayət etməyin təkcə yoxlamalardan ibarət olması barədə fikir formalaşdırmasın.

Vergi ödəyiciləri üçün açıq və aydın olması üçün vergi yoxlamalarının planlaşdırılması aşağıdakı prinsiplərə əsaslanmalıdır:

- intizamlı vergi ödəyicilərində əsassız yoxlamalara yol verilməməsi;
- mümkün olan vergi hüquqpozmalara qabaqcadan reaksiya verilməsi;
- qanun pozuntularına görə məsuliyyətə

- cəlb olunmanın qaçılmazlığı;
- yoxlanılacaq obyektlərin seçilməsinin əsaslandırılması.

Ən mühümü isə odur ki, bütün hallarda vergi yoxlamalarının planlaşdırılması vergi ödəyiciləri barədə əldə olunmuş məlumatların tam və ətraflı təhlilinə əsaslanmalıdır. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, yol verilmiş pozuntuların vergi ödəyiciləri tərəfindən yoxlamaya qədərki dövrdə aradan qaldırılması, onların fəaliyyətinin şəffaflığı, vergilərin düzgün hesablanıb ödənilməsi də nəzarətlə bağlı inzibatçılıq yükünün azaldılmasını təmin edən amillərdəndir.

Deyilənlərdən belə nəticəyə gələ bilərik ki, vergi inzibatçılığının əsas tərkib hissəsi olan vergi nəzarətinin səmərəliliyinin artırılması istiqamətində həyata keçirilən tədbirlər təkcə vergi orqanlarının deyil, həm də vergi ödəyicilərinin üzərinə düşən izafi inzibatçılıq yükünün minimuma endirilməsi və faydasız yoxlamaların qarşısının alınması deməkdir.